

KONNI QAZIB OLISHGA QO‘YILADIGAN ASOSIY TALABLAR

Choriqulov Akbar Oromqul o‘g‘li

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti PhD doktori

Abriyev Samandar Shodmon o‘g‘li

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti 13a-21KI talabasi

Xakimova Sabina Zaynitdin qizi

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti 13a-21KI talabasi

Davronova Gulchehra Jurabek qizi

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti 13a-21KI talabasi

***Annotatsiya:** Mazkur tezisdagi konni qazib olishga qo‘yiladigan asosiy talablar haqida ma‘lumot berilgan. Talablar o‘rganilib tahlil qilingan. Shaxta maydonlari uchun umumiy qarashlar aytib o‘tilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Xavfsiz mehnat sharoiti, mehnat unumdorligining texnikaviy-iqtisodiy ko‘rsatkichi, yuqori mehnat unumdorligiga erishish, birinchi talab, ikkinchi talab, uchinchi talab.*

Umuman olganda foydali qazilmani qazib olishda quyidagi talablarga rioya qilinishi shart:

1. Xavfsiz mehnat sharoitini yaratish.
2. Mehnat unumdorligining texnikaviy-iqtisodiy ko‘rsatkichlari yuqori darajada bo‘lishiga erishish, ishlab chiqariladigan mahsulotning yuqori sifatli bo‘lishini ta‘minlash, kapital qo‘yilmalarning yuqori samaradorligi va foydaliligi, rudani qazib olish va qayta ishlash jarayonida imkon darajasida foydali birikmalar kam yo‘qotilishiga va mahsulot tannarxining minimal bo‘lishiga erishish.
3. Rudnikning berilgan qazib chiqarish rejasini va ruda sifat ko‘rsatkichining bajarilishini ta‘minlash.

Birinchi talabning mohiyati va uning ahamiyati muhimligini tushuntirish talab etilmaydi, chunki yer ostidagi mehnat sharoiti og‘ir va xavflidir. Bir vaqtning o‘zida yer osti va yer yuzasidagi inshootlarning xavfsiz holatini ta‘minlash, konchilik ishlari olib borish natijasida yer yuzasining siljishi va yong‘inga nisbatan xavfsizligini ta‘minlash, qazib olish ishlarini to‘g‘ri tashkil etilishiga bog‘liqdir.

Ikkinchi talabga shu shart bilan rioya qilinishi mumkin, agar konchilik korxonasi qurilishiga sarflanadigan xarajatlar kam bo'lib, rudani qazib olishga sarflanadigan mehnat xarajatlari, material resurslari minimal miqdorda bo'lsa. Ruda konlarini yer osti usulida qazib oladigan rudniklarda mehnat haqqi miqdorining yuqori bo'lganligi sababli bu ko'rsatkich tannarxning asosiy qismini tashkil etadi (60% gacha va undan ham yuqori) bunday sharoitda mehnat unumdorligini yuqori ko'tarish katta ahamiyatga ega bo'ladi. Yuqori mehnat unumdorligiga erishish uchun qazib olish tizimini va texnologiyasini to'g'ri tanlab amalda qo'lash, barcha turdagi ish jaryonlarida mexanizatsiya vositalaridan keng foydalanish, mehnat sarfini to'g'ri me'yorlash va ishchi-xizmatchilarni moddiy rag'batlantirishni to'g'ri tashkil etish zarur. Konchilik korxonasi mahsulotining tannarxiga va olinadigan foyda miqdoriga rudani qazib olishda sifatsizlanish darajasi katta ta'sir etadi, shuning uchun sifatsizlanish sabablarini mukammal o'rganib, ularni kamaytirish konchilik korxonasi iqtisodiy samaradorligini oshirishning asosiy shartlaridan biridir.

Uchinchi talabning mohiyati shundan iboratki belgilangan miqdordagi rudani qazib olish reja qiladigan miqdor va sifat jihatidan bajarmaslik konchilik korxonasi rejalagan iqtisodiy ko'rsatkichlarning bajarilmasligiga olib kelib, korxonani foyda ko'rib ishlash o'rniga zarar ko'rib ishlash va mahsulot tannarxining o'sishiga, olinadigan foyda miqdorining pasayishiga, korxonaning rentabelligining kamayishiga olib keladi.

Shaxta maydonidan foydali qazilmani qazib olishda bu talablar albatta ko'rib chiqiladi. Bizga asosan texnika xavfsizligi qoidalari va foydali qazilmaning iqtisodiy samaradorligi muhim. Bu ikkisini birga olib borsak maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bober E.A., Egoshin V.V., Kuxarenko E.V. Osnoviy gornogo delo. Uchebnoe posobie, 1,2,3 -qism, Kemerova, 1996-1997, 380 b.
2. Burgakov A.S., Jejelevskiy Yu.A., Yarinin S.A. Texnologiya mexanizatsi podzemnoy razrabotki plastovix mestorojdeniy.- M: Nedra, 1989, 336 b.
3. Howard L. Hartman, Jan M. Mutmanskij. Introductory Mining Engineering, 2002, 584-588 b.
4. Egorov P. V., Bober Yu. N. i dr. Osnoviy gornogo dela, - M.: Moskovskiy Gosudarstvenno'y gomo'y universiteti, 2003,425 b.
5. William A.Hustrulid, Mark Kuchta, Randall K.Martin. Open pit mine planning and design. - press : CRC. Published : August 30.2013. - pages: 1308.
6. Egorov P. V., Bober Yu. N. i dr. Osnoviy gornogo dela, - M.: Moskovskiy Gosudarstvenno'y gomo'y universiteti, 2000, 405 b.

7. Egorov P.V., i dr. Podzemnaya razrabotka mestorojdeniy poleznix iskopaemix. Praktikum. M., MGGU, 2002. -217 b.
8. Isamuhamedov U. A. Kon ishlari asoslari.-T: «O‘zbekiston», 1998, 156 b. %
9. Isamuhamedov U.A. Er osti konchilik ishlari asoslari. -T.: O‘zbekiston, 1998, -120 b.
10. Jigarov M. L., Yarunin S. A. Texnologiya i mexanizatsiya podzemno‘x gomox rabot. - M: Nedra, 1990, 356 b.